

Posudek oponenta bakalářské práce:

Lívia Šiculíková, *Poňatie „duše“ v tibetském budhizme*

vedoucí práce: PhDr. Dr. Jiří Holba, Ph.D.

Předložená práce elementárně, a přitom korektně seznamuje s buddhistickou analogií toho, co na judo-křesťanském západě nazýváme jakožto duše ve smyslu identické entity.¹ V buddhismu nic podobného neexistuje, ale přesto člověk sám sebe nějak nazývá, pojímá a „stará se“ o sebe, resp. o svou „spásu“. Kdyby nebylo nějaké takovéto „osoby o sobě“ (analogicky ke Kantově „věci o sobě“), neměl by koncept „spásy“ smysl. Když nikdo není, nikdo netrpí ani nepotřebuje být „spasen“. Diskrepanci mezi buddhistickou naukou o prázdnotě všeho bytí a úsilí o „spásu“ překlenují některé nauky pojetím dvojí pravdy (s. 18 n.), jedné konvenční, se kterou lze úspěšně přežít v pospolitosti obstarávaného života, a jedné hluboké, opravdové, která spočívá právě v uvedeném konstatování prázdnoty všeho bytí. Ta s sebou přináší otázky (s. 19 nn.), které autorka diskutuje na základě studia přeložených primárních textů i autoritativních recentních studií. Autorka se nepouští do samostatných interpretací, nýbrž cituje pasáže z buddhistických textů a jejich recentních komentářů. Hlavní pozornost směřuje k učení mnicha Nágárdžuny (cca 200 AD) a jeho konceptu ne-já (s. 22 nn.)

Na světě neexistuje *snad nikdo*, kdo by skutečně rozuměl tomu, co Nágárdžuna *doopravdy* myslel. Proto je vlastně *snad každý* výklad stejně správný jako špatný. Autorka se nechá při svém referování vést výkladem P. Williamse a E. Bondyho. Podle Nágárdžuny nic nemá svébytnou existenci, která by něco činila identicky a trvale něčím jsoucím/existujícím (viz s. 23). Proto tedy ani nemůže existovat žádná duše nebo já, které jsou pouze „myšlenkové konstrukty“ (s. 24).² Nicméně nemá to představovat „žiadny nihilizmus“ (s. 25 zcela dole), ze kterého již svého času Nágárdžunu obviňovali. Není totiž ani žádné „nic“, prázdnota je mimo bytí i nebytí, mimo realitu i nicotu (s. 26), protože vše (včetně člověka) pouze „závisle vzniká“ (s. 26 nn.). Vzniká-li vše ustavičně bez začátku i konce, nemůže nic trvale, identicky trvat (s. 28), *ergo* neexistuje žádná trvalá složka existence, jako např. duše. Potom ale nemůže ani existovat nic jako nirvána, jež by tradičně měla být cílem, a tedy ukončením strasti bytí (s.

¹ Autorčin více než telegrafický přehled pojetí duše od Platóna po Descartesa (s. 10-11 předložené práce) nechávám raději bez komentáře.

² Zdá se být jen otázkou času, až napadne sociální vědce využít Nágárdžunu pro „sociální konstruktivismus“.

31n.) Autorka ale dokládá, že pro Nágardžunu nirvána ne, že neexistuje, nýbrž je *ontologicky vzato stejná* jako ostatní dharmy, ba celá samsára (s. 32). Tím, obávám se, není *filosoficky vzato* řečeno nic. Záležitosti *stejného* druhu jsou *jedna a táž* záležitost³ a veškeré diference jsou jen iluzorní, fiktivní a veritativně špatné, a tudíž je nesmysl o nich hovořit a rozlišovat je. Lze však v životě, který od protoplazmy až po komplexní organismus např. člověka není než tupou, automaticky naprogramovanou *snahou uchovat se* (tzn. *trvat i nadále*, opakují: *trvat!*), nerozlišovat? Neznám nikoho na světě, kdo by *zároveň* mohl žít a *zároveň* abstinovat od rozlišování, hodnocení, separování jednoho od druhého, stejného od jiného, kdo by nechápal sebe jako stejného proti celku jinakosti, se kterou se musí moci ustavičně – jakmile a dokud žije – vyrovnávat. Nágardžuna se této situace zhostí opět naukou o dvojí pravdě (s. 30 nn.), kdy z hlubokého hlediska je vše prázdné, neexistuje žádné „self“, není rozdíl mezi nirvánou a samsárou, mezi utrpením a „spásou“, a dokonce neexistuje ani sama prázdnota (co z toho však *filosoficky vzato* vyplývá?), zatímco z konvenčního hlediska jsme každý sami sebou (self), lpěním, vztekem a strachem trpíme v samsáře a usilujeme skrze např. buddhistické nauky o „spásu“ v nirváně, která je vyvanutím samsáry. Podle autorky tato situace „znamená spíše posun v poznání“ (s. 33), takže se snad jedná o *intelektuální cvičení* jako třeba v případě Platónova dialogu *Parmenidés*, kterému rovněž *snad nikdo* nerozumí a *snad každý* výklad je stejně špatný jako správný. Je tedy Nágardžunův postoj opravdu postojem? Je něčím reálným, co založí a vede lidskou existenci v pospolitosti? Z řečeného by mělo vyplývat, že není ničím reálným. Tak proč se jím zabývat?

Poslední část předložené práce představuje přehled vývoje pojetí (ne)já v tibetském buddhismu (s. 34 nn.) a ve čtyřech buddhistických školách (s. 40 nn.).

Předložená práce měla jasně formulovanou výzkumnou otázku, kterou názorně demonstrovala za použití odpovídajících literárních zdrojů a kterou lze zodpovědět následovně (s. 44): „Duše“ je v tibetském buddhismu prázdnota.

Předloženou práci **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnocení.

³ Proto autorka na s. 31 asi správně uvádí Bondyho poznámku, že „Nágardžunova filozofia [je] jedním z najdokonalejších monistických modelov“.

22. srpna 2016

doc. Aleš Novák, Ph.D.